

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**Херсонський державний університет**

Факультет біології, географії і екології

Кафедра соціально-економічної географії

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Міграційні очікування населення Херсонської області на тлі сучасних  
міграційних процесів в Україні»

Виконала: студентка 414 групи

Спеціальності 014 Середня освіта

(Географія)

Освітньо-професійної програми

«Середня освіта (Географія)»

Засименко Вікторія Олександрівна

Керівник к.геогр.н., ст..викл.

Омельченко Наталя В'ячеславівна

Рецензент к.геогр.н., доцент

Котовський Ігор Миколайович

Херсон – 2020

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....</b>	<b>5</b>
1.1. Поняття, види та причини виникнення міграції.....	5
1.2. Світові тенденції міграційних процесів.....	11
1.3. Методика дослідження міграційних процесів.....	15
<b>РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ РУХІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....</b>	<b>18</b>
2.1. Аналіз масштабів, динаміки і напрямків основних міграційних потоків.....	18
2.2. Територіальна диференціація рівня міграційної активності населення.....	22
2.3. Проблеми та соціально-економічні наслідки трудової міграції в Україні.....	24
<b>РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....</b>	<b>27</b>
3.1. Міграційні очікування населення в оцінках респондентів .....	27
3.2. Регулювання та шляхи оптимізації міграції населення.....	34
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>38</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>41</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	
Додаток А.....	
Додаток Б.....	

## ВСТУП

**Актуальність дослідження** зумовлена інтенсивним посиленням міграційних рухів населення України, зокрема Херсонської області. Така міграційна активність викликана рядом чинників, що прогресують в умовах сучасної політико-економічної ситуації як на державному, так і на регіональному рівнях. Стрімкий відтік населення з України, обумовлений, зокрема, соціально-економічним станом і наявністю окупаційних територій в країні, підсилює проблему депопуляції населення, негативні зміни в його демографічній структурі тощо. Все більше регіонів України залучається до міграційних процесів, в тому числі і Херсонська область; змінюються при цьому не лише масштаби, але і напрямки міграційних рухів.

Важливим, на нашу думку, є дослідження міграційних поглядів та настроїв населення, оскільки це дає можливість сформулювати уяву про перспективи подальшої міграційної активності, що в свою чергу дасть змогу оптимізувати систему регулювання міграційних процесів на всіх рівнях.

Значимість подібних досліджень підтверджується значною кількістю праць, присвячених вивченню міграційних процесів, зокрема ця тема висвітлена в фундаментальних роботах І.В. Гукалової, Е.М. Лібанової, О. А. Малиновської, Д.С. Мальчикової, Л.Г. Руденка, О.Г. Топчієва, В.В. Яворської та ін.

**Об'єктом** дослідження є міграційні процеси.

**Предмет** – особливості міграційних очікувань населення в Херсонській області на тлі загальноукраїнських міграційних тенденцій.

**Метою** даної роботи є аналіз сучасних міграційних процесів в Україні та визначення особливостей міграційних очікувань населення Херсонської області, обґрунтування шляхів оптимізації міграційних процесів.

Для досягнення визначеної мети необхідно було розв'язати наступні завдання:

- 1) розглянути теоретичні основи процесу міграції, світові тенденції та визначити методику дослідження;
- 2) проаналізувати передумови та особливості міграційних процесів в Україні;
- 3) дослідити міграційну активність населення Херсонської області та виявити шляхи регулювання і оптимізації міграції.

Під час дослідження нами були використані такі **методи**: *загальнонаукові* – системний підхід (для визначення міграції населення як складної, динамічної та відкритої системи), структурний аналіз (для розкриття зв'язку між різними проявами міграційної активності населення, усвідомлення можливих причин виникнення міграцій), математико-статистичний (для проведення групування адміністративних одиниць України та Херсонської області за показниками міграційної активності), кореляційний аналіз (для виявлення зв'язку між міграційним рухом та факторами, що на нього впливають), *конкретно-наукові* методи: порівняльно-географічний та картографічний (для визначення територіальних особливостей міграційної активності України та складання картосхем), метод опитування (для виявлення рівня міграційної мобільності, очікувань та настроїв населення Херсонської області).

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у тому, що дослідження сприяє поглибленню теоретико-методичних основ міграційних процесів, а також містить аналіз щодо міграційної активності населення в оцінках респондентів в умовах сучасних суспільних трансформацій та може використовуватися для подальших суспільно-географічних досліджень міграційної активності.

**Структура роботи.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

#### 1.1. Поняття та причини виникнення міграції

Міжнародна трудова міграція інтенсивно поширилася в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та стала важливим демографічним процесом, який відбувається одночасно в просторі та часі і представляє собою складне соціальне явище.

Поняття «міграція» було введено у кінці ХІХ століття англійським науковцем Е. Равенштейном. У своїй роботі «Закони міграції» він вперше використав цей термін для аналізу масштабів та причин міграції в Великобританії. Дослідник також робить висновок щодо основоположних законів міграції, серед яких схильність населення переміщуватись на короткі відстані, перевага міграції з сільськогосподарських районів до міських поселень і потужних промислових центрів, вплив економічних факторів при прийнятті рішення про міграцію, пропорційність темпів росту міграційних потоків розвитку транспорту тощо [18, с. 34].

Міграційні процеси в Україні та в окремих її регіонах перебувають у фокусі наукових інтересів багатьох дослідників, зокрема Е. Лібанової, О. Малиновської, Н. Марченко, С. Єфимова, А. Мальгіна, Н. Бекирова, І. Гукалової, І. Прибиткової, О. Позняка, В. Шепель та ін.

Термін «міграція» у демографії вживається щодо таких переміщень у просторі, які пов'язані насамперед з перетином адміністративних меж населених пунктів, а також зі зміною індивідом місця проживання на деякий час чи назавжди [28, с. 34].

Як суспільне явище міграція включає в себе такі характеристики: зміна особою координат свого місцезнаходження (фактор мобільності), наміри особи покращити свій матеріальний і соціальний стан (фактор

потреби) і намагання мігранта облаштуватися на новому місці і вважати його своєю «другою батьківщиною» (фактор стабільності) [3, с. 39].

У науковій літературі досі не існує єдиної систематизації видів міграційного руху, у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених існують різні підходи до класифікації міграційних процесів на основі широкої різноманітності факторів, причин та характеристик. Однак, опираючись на певні критерії та ознаки ідентифікації поняття «міграція», її можна класифікувати за часом, причинами, відстанню, рівнем організації та законності.

Залежно від характеру перетину кордонів розрізняють внутрішню та зовнішню міграцію населення. Зовнішня (міжнародна) міграція передбачає перетин державних кордонів та, в свою чергу, поділяється на міжконтинентальну – перетин кордонів між континентами (наприклад, масове переселення європейців в Америку в ХІХ-ХХ ст.) та внутрішньоконтинентальну, тобто перетин населенням кордонів в межах одного континенту (наприклад, сучасна міграція трудових ресурсів з країн СНД до країн Євросоюзу та ін.). У залежності від напрямку зовнішньої міграції виділяють такі поняття як «еміграція» та «імміграція». Еміграція передбачає виїзд громадян держави за межі країни з метою постійного місця проживання, імміграція – в'їзд іноземних громадян в країну у встановленому законодавством порядку з метою постійного місця проживання. Окрім цього, виділяють термін «рееміграція», що означає повернення осіб на батьківщину [38, с. 116].

До внутрішньої міграції належать переміщення населення в межах країни між адміністративними та економічними районами, населеними пунктами. Вона включає в себе такі різновиди міграційних потоків як [28, с. 37]:

- внутрішньорегіональні – у межах певної адміністративно-територіальної одиниці;

- переміщення населення за напрямками село-місто та місто-село;
- міжрегіональні – переїзд з одного регіону країни в інший.

За часовою ознакою міграції поділяють на [28, с. 37]:

- тимчасова або ротаційна, в тому числі сезонна;
- Маятникова (умовна назва регулярних переміщень населення з одного населеного пункту в інший);
- остаточна (виїзд особи назавжди).

Тимчасова міграція буває короткостроковою – ситуація, коли мігрант знаходиться за межами свого звичайного місця проживання до 1 року та довгостроковою – на термін більше 1 року. До цього виду входить сезонна міграція, яка включає щорічні переміщення населення в певні періоди року. Прикладом може бути переїзд громадян для відпочинку в курортні зони в Херсонській області (м. Скадовськ, смт. Лазурне, с. Залізний Порт, м. Генічеськ тощо). Також це переміщення населення, яке пов'язане з пошуком роботи на певний час з поверненням на попереднє місце проживання (наприклад, сезонні роботи в вище зазначених курортних зонах або ж сільськогосподарські роботи: збирання врожаю, обробка землі).

Маятниковий вид міграцій представляє собою регулярні (щоденні або щотижневі) поїздки населення від місць проживання до місць роботи або навчання, що розташовані в різних населених пунктах. У маятникових міграціях бере участь значна частина міського та сільського населення, радіус таких переміщень для великих міст дорівнює близько 40 – 70 км, для середніх – 25 – 30 км. Наприклад, за даними дослідників, близько півмільйона осіб Київської області щодня їздить до столиці на роботу чи навчання. В Херсонській області м. Олешки представляє собою місце проживання великої кількості населення, зайнятого в обласному центрі. Однією з причин, чому населення обирає саме це місто для проживання є вартість житла, яка в

рази менша між в Херсоні, а відстань між населеними пунктами всього 18 км. Щоденна маятникова міграція створила тісні зв'язки між Херсоном, Олешками та наближеними до них поселеннями області. Маятникова міграція належить до регулярних процесів, що включає також прикордонну міграцію. Прикордонні мігранти («фронтальєри») – це ті ж маятникові мігранти, які в процесі поїздок на роботу вони перетинають державний кордон [28, с. 39].

Міграційні процеси також класифікують за рівнем організації. За цією ознакою виділяють організовану міграцію, що здійснюється за участю державних чи громадських органів та з їх економічною підтримкою, а також неорганізовану (самостійну) міграцію, яка проводиться самими мігрантами, без будь-якої матеріальної чи організаційної допомоги зі сторони інших установ. Залежно від того, приймається рішення щодо переміщення населення за їх власною ініціативою чи проти власної волі міграція поділяється на примусову, добровільну та вимушену [5, с. 11].

Примусова міграція – це переселення населення, що здійснюється не залежно від їхнього рішення та може бути проведено державою (депортації). Добровільна міграція являє собою самостійне рішення людини чи групи людей змінити місце проживання на постійній чи тимчасовій основі. Вимушена міграція – це переміщення населення з певних причин, що від них не залежать (природні лиха, воєнні дії, етнічні переслідування тощо).

За ступенем законності міграції бувають легальні та нелегальні. Легальні мігранти перетинають кордони держав та перебувають там на законних підставах. Нелегальні мігранти – це іноземні громадяни, що в'їхали на територію держави по туристичних документах, особистих запрошеннях, по гостьових чи службових візах, але з іншою ціллю, відмінною від вказаної (може бути дрібний бізнес, незаконна економічна



діяльність, в тому числі й кримінальна), іноземні громадяни та особи без громадянства та ін.

Трудова міграція населення – це особливий, економічного характеру вид міграції, який обумовлений пошуком роботи, як правило, за межами країни постійного місця проживання. Міжнародна організація з міграції визначає трудову міграцію в аспекті виїзду в іншу країну на постійне місце проживання з метою найму на роботу. Термін «міграція» фахівці Міжнародної організації з міграції застосовують як до окремих осіб, так і до членів сімей, що мігрують до країни або регіону з метою покращення їх умов життя та поліпшення перспектив для себе та членів сім'ї [33, с. 298].

Зазвичай при аналізі міграційних процесів рух окремих категорій мігрантів досліджується окремо, оскільки втрати та вигоди для окремої країни різняться в залежності від кваліфікації трудового мігранта. Так, наприклад, З. Бараник у своїх дослідженнях виділяє чотири типи мігрантів в залежності від рівня їх професійної кваліфікації [1]:

1) мігранти низької кваліфікації – робітники, що мають загальну або початкову середню освіту, низьку професійну підготовку, котрі можуть виконувати тільки підсобні роботи відповідно до встановленого інструктажу;

2) кваліфіковані мігранти – особи, які переважно мають середню технічну або неповну вищу освіту, але не мають можливості (або бажання) працевлаштуватися в країні проживання, здатні виконувати як розумову так і фізичну працю у соціальній та будівельній сферах;

3) висококваліфіковані мігранти – особи, які мають вищу освіту або здобувають науковий ступінь, мають значний досвід роботи у певній галузі, посідають провідні (керуючі) посади, здатні виконувати висококваліфіковану роботу у технологічній, економічній та фінансовій сферах;

4) інтелектуальні мігранти – особи, що мають науковий ступінь кандидата або доктора наук, виїжджають закордон з власної волі або за запрошенням, працюють переважно у таких сферах: освіта, наука, технології.

Внаслідок нерівномірності розподілу трудових ресурсів між країнами міграція є безпосереднім проявом існування міжнародного (світового) ринку праці. Основними тенденціями розвитку якого є глобалізація та посилення міграційних процесів. У випадку, коли працівник не може реалізувати власний потенціал на національному ринку праці, він прагне до міграції в країну, де існує вільне робоче місце, що відповідає рівню його компетенції.

Дослідники виділяють також освітню міграцію, представляє собою переважно тимчасове переселення з метою отримання кращої освіти за кордоном або підвищення кваліфікації особи за межами своєї країни. Країни, які українці найчастіше обирають для навчання: Польща, Велика Британія, Чехія, Німеччина, США, Франція, Канада, Іспанія, Австрія та інші [1]. Студенти, які обирають навчання за кордоном здебільшого там і залишаються.

Причинами міграції можуть виступати фактори економічного та неекономічного походження. До неекономічних належать: політичні, національні, релігійні, сімейні та ін. Причини економічного характеру базуються на різному економічному рівні розвитку окремих країн. Трудові мігранти переміщуються з країн з низьким рівнем життя в країни з більш високим рівнем. Тому об'єктивним чинником міграції є національні відмінності в обсязі заробітної плати [4].

Найголовнішими причинами міжнародної трудової міграції з України є [6]:

- пошук джерел оптимізації свого економічного становища за рахунок підвищення рівня заробітної плати та додаткових надходжень;

- недостатня кількість робочих місць в країні;
- пошук кращого життя та умов праці за кордоном;
- пошук більших та кращих можливостей в соціальній сфері, насамперед у медицині, освіті, пенсійному забезпечення тощо;
- відсутність перспектив у професійному розвитку та кар'єрного зростання через нестабільність політичної та економічної ситуації в країні;
- не вигідні умови ведення бізнесу та широко поширена корупція у всіх сферах суспільного, політичного та економічного життя.

Отже, рух населення з однієї території чи країни в іншу під впливом економічних, соціальних, адміністративних та інших заходів називається міграцією. Беручи до уваги певні критерії та ознаки ідентифікації поняття «міграція», її класифікують за часом, причинами, відстанню, рівнем організації тощо. Особливим видом міграції є трудова, що представляє собою переміщення населення з метою працевлаштування. Це явище обумовлено рядом економічних та неекономічних причин.

## **1.2. Світові тенденції міграційних процесів**

Міграції відбувалися протягом всього періоду існування людства, проте переміщення людей ніколи раніше не мало такого впливу на економічний розвиток, політичне та соціальне життя, культурну сферу країн-донорів та країн-реципієнтів. Масштаби міграцій настільки значні, що реально позначаються на демографічній ситуації навіть у таких великих країнах як США і Канада.

Сьогодні у світі значно більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли, це пов'язано з тим, що соціальна і демографічна структура населення у високорозвинутих країнах створила потребу в фахівцях та робітниках з інших країн. У результаті міграційних рухів багато промислово розвинених країн нівелювали звужене відтворення

населення. У 80-ті роки ХХ ст. частка зовнішньої міграції у загальному прирості населення таких країн як Австралія, Канада, Франція, перевищила 25 %, США – близько 50 %. З іншого боку, значні міграційні потоки приводили у багатьох країнах до процесу депопуляції, що спостерігалася у 1960-ті роки в Ірландії, Греції, Португалії, незважаючи на високий приріст населення у цих країнах. У другій половині 1980-х років Ліван втратив 1/10 частину населення, Мексика – близько 1 % [18, с. 37].

Дослідник Ф. Дювел, посилаючись на дані Світового банку, називає Україну другою країною в світі, після Мексики, за величиною міграційного коридору, третьою в списку країн походження емігрантів, після Індії та Китаю, та четвертою в списку приймаючих країн [18, с. 43].

За даними Міжнародна організації праці (МОП) на 2019 рік у всьому світі близько 272 млн. трудових мігрантів й вони становлять близько 4,7% від загальносвітової робочої сили. [11]. Майже 68% трудових мігрантів зайняті в країнах з високим рівнем доходів, ще 18,6% – в країнах з середньовисоким доходом. 23% мігрантів працюють в Північній Америці, 23,9% – в Північній, Південній і Західній Європі, 13,9% – в арабських країнах. Сучасній трудовій міграції притаманне збільшення тривалості перебування мігрантів у країні зайнятості. При досить тривалому перебуванні в країні, люди все більше інтегруються у чужу культуру і соціальне середовище. Особливо це стосується другого покоління мігрантів, коли батьки не повертаються додому, тому малоймовірно, що це зроблять їхні діти [18, с. 36].

Міграційні процеси останніх років характеризуються не лише зростанням масштабів, а й формуванням нових явищ, які раніше не простежувалися. Так, донедавна можна було чітко відмежувати країни, які приймають трудових мігрантів, від країн, що постачають. В умовах

глобалізації усе більша кількість країн втягується у процес одночасної еміграції та імміграцій населення [14].

Науковці прогнозують, що чисельність населення в країнах, що розвиваються буде зростати, а кількість жителів більш розвинутих країн – зменшуватися. В цілому чисельність населення Землі буде зростати за рахунок приросту з Азії та Африки. Величезним демографічним потенціалом володіють такі африканські країни як Нігерія, Ефіопія та Демократична Республіка Конго. Наприклад, в Нігерії до кінця XXI століття населення може зрости до 439 млн. В результаті ця країна може стати одним із світових лідерів-донорів трудових мігрантів [19].

Наслідки міграції наукових та висококваліфікованих кадрів є значною проблемою для країн, що розвиваються. Тому, що на підготовку молодих, активних, кваліфікованих спеціалістів було вкладено значні кошти, тим самим створивши конкурентну перевагу для інших країн. Тобто країна не отримує віддачі від своїх вкладень у людський капітал.

У багатьох країнах Європи у зв'язку з падінням народжуваності кількість населення стрімко зменшується, або ж через старіння населення знижується кількість осіб працездатного віку. Ці держави проводять політику, що стимулює прилив мігрантів, особливо висококваліфікованих. Тому в останні роки простежується тенденція збільшення кількості країн походження та призначення трудової міграції. Міжнародна міграція населення відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку окремих країн і регіонів. Такий інтенсивний вплив на міграційні процеси справляє також інтенсивний розвиток зв'язку та транспорту [4].

Однак не всі країни поділяють такі прогнози, згідно з якими мігранти здатні забезпечити зростання національної економіки: експрезидент Чехії Вацлав Клаус заявив, що прибуття в ЄС мігрантів не вплине позитивно на Європу і призведе тільки до витрат. На його

переконання, Європа не відчуває дефіциту робочої сили, скоріше навпаки, безробіття в ЄС становить 10 %. Також мігранти в подальшому візьмуть на себе престижну в середовищі європейців роботу. До головних регіонів залучення трудових ресурсів, що визначають напрямки сучасної міжнародної трудової міграції, належать: Західна Європа, Північна Америка, Південноамериканський регіон, Західна та Південно-Східна Азія. Найбільшими центрами ж залучення мігрантів є США та Канада, а також країни Західної Європи: Польща, Італія, Німеччина, Великобританія, Франція, Швейцарія, що перш за все залежить від рівня їх економічного розвитку. Сьогодні Німеччина та Іспанія є лідерами з прийому мігрантів. Згідно із новим дослідженням Міжнародної організації праці, кількість працевлаштованих мігрантів за останнє десятиліття зросла на 8 % до 67,3 %, що удвічі більше, ніж серед корінного населення [19].

Бурхливий розвиток технологій змінив склад працівників, в залученні яких були зацікавлені приймаючі країни. Індустріальні країни збільшили приплив кваліфікованих працівників у галузі високих технологій, інформаційних технологій, машинобудування, проектування, освіти, біотехнологій, охорони здоров'я, оскільки потреби їхніх ринків праці не могли бути задоволені на національному рівні. Одним з основних мотивів еміграції для висококваліфікованих спеціалістів з менш розвинутих країн стала різниця в рівні оплати праці. Наприклад, в США такі спеціалісти могли отримувати заробітну плату вищу, ніж в Індії [5, с. 12].

До основних тенденцій сучасної міжнародної міграції належать [6]:

- зростання чисельності трудових мігрантів з кожним роком;
- міграційні потоки складаються з двох напрямів, одна країна може бути і донором, і реципієнтом робочої сили;

- переважання економічних мотивів міграції над неекономічними;
- розширення кількості країн, що виступають активними учасниками міжнародних міграційних процесів;
- спрямованість і концентрація міжнародних мігрантів у найбільш розвинуті регіони світу;
- зростання обсягів нелегальної міграції;
- зростання активного втручання держави у міграційні процеси.

Отже, під впливом глобалізації у світі спостерігається тенденція до зростання інтенсивності міграції. При цьому відповідно до трансформації світової економіки зазнає змін географія міграційних потоків, а також склад і структура мігрантів.

### **1.3. Методика дослідження міграційних процесів**

У суспільній географії використовуються різні методи дослідження: загальнонаукові, конкретно-наукові та спеціальні. Залежно від того, які мета та завдання стоять перед дослідником, він обирає найбільш доцільний, на його думку, метод.

Враховуючи те, що система являє собою множину взаємопов'язаних об'єктів, що утворюють певну нову цілісність, нами був використаний системний метод: для виявлення міграції населення як динамічної та складної системи. Міграція виникає внаслідок дії чинників різного характеру: економічних та неекономічних, крім того з часом змінюються її масштаби, причини, утворюються нові види тощо. Через це також був використаний метод структурного аналізу: для того, щоб розкрити зв'язок між різними проявами міграційної активності населення та можливих причин виникнення міграцій.

Математико-статистичний метод застосовується для обробки даних задля встановлення взаємозв'язків та залежностей [36]. Для дослідження міграційної активності було проведено групування

адміністративних одиниць за рівнем міграційної активності: на рівні областей по Україні та районів по Херсонській області. Даний метод також використовувався під час розрахунків індексів рівня міграційної активності населення Херсонської області за оцінками респондентів.

Основним завданням кореляційного аналізу є виявлення взаємозалежності однієї змінної від інших. Тому саме цей метод став основою для розкриття зв'язку між міграційним рухом та факторами, що на нього впливають, зокрема були обрані такі фактори як показник ВРП, рівень безробіття та середня заробітна плата штатних працівників.

Картографічний метод— універсальний спосіб представлення інформації. Карта фіксує просторове розміщення географічних об'єктів та є базою для аналізу територіальної неоднорідності явищ [36]. Саме тому для наочності територіальної диференціації рівня міграційної активності населення України та Херсонської області були складені відповідні картосхеми.

Порівняльно-географічний метод є одним із фундаментальних у суспільно-географічних дослідженнях. Він базується на принципах подібності та розрізнення порівнювальних об'єктів, що дає змогу оцінити їх подібність і відмінність. Метод надає перевагу спочатку якісним відмінностям, а потім кількісним, а також дає можливість здійснити просторові, часові та просторово-часові (ергодичні) порівняння [36]. На основі складеної карти був проведений порівняльно-географічний аналіз досліджуваного явища міграційної активності.

Одним із методів, за яким збирається інформація емпіричного характеру у суспільно-географічних дослідженнях є метод опитування. Цей метод використаний для виявлення міграційної активності, очікувань, намірів та настроїв населення Херсонської області щодо міграції. Для репрезентативності результатів нами було опитано 208 осіб з кожного району області та двох міськрад (Херсон та Нова Каховка), дотримуючись демографічних пропорцій серед адміністративно-



територіальних одиниць [9; 30]. Складена онлайн-анкета для опитування населення містить питання щодо прагнення поїхати за кордон з різною метою, минулого досвіду роботи за кордоном, причин еміграції, бажання навчатися за кордоном, вибору бажаної країни для міграції тощо (Додаток А).

Отже, в результаті проведеного дослідження, нами було використано такі методи як системний, структурного аналізу, математико-статистичний, кореляційний аналіз, порівняльно-географічний, картографічний, метод опитування.

## РОЗДІЛ 2

### ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ РУХІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

#### 2.1. Аналіз масштабів, динаміки і напрямків основних міграційних потоків

Україна займає помітне місце в глобальних міграційних процесах в першу чергу як країна-донор численних мігрантів, які виїхали з метою працевлаштування і отримує з-за кордону значні валютні надходження.

Важливими завданнями для оцінювання трудових міграцій є аналіз їх масштабів. Наразі важко виявити масштаби еміграції українців, оскільки джерела статистичних даних і регулярних обстежень не можуть дати достовірних відомостей про цей процес.

За даними Держстату України кількість випадків вибуття у 2019 році становить 554 520 осіб, що на 124 230 осіб більше ніж у 2017 році. Загалом міграція з України у сучасних умовах має тенденцію до збільшення. Більшість дослідників погоджуються з тим, що тривалість роботи багатьох українських заробітчан, які повернулися до України, не перевищує одного року, проте 29 % працювали понад рік, а 14 % – кілька років [26].

Найбільш активні міграційні потоки складають особи у віці від 18 до 35 років. У статевому складі мігрантів у 2018 році переважали жінки, кількість вибулих – 345 978 осіб, що на 81 269 осіб більше, ніж чоловіків [27].

Типовим доказом залежності рівня міграційної активності від економічної ситуації є спад кількості вибулих під час світової фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років (Рис. 2.1.) [10]. На тлі загальної тенденції зменшення кількості вибулих осіб спостерігаємо різке зростання міграційної активності у 2017 році, що пов'язано із підписанням угоди про безвізовий режим України з ЄС. На сьогодні кількість вибулих осіб з України постійного збільшується. Схожою є

ситуація із кількістю прибулих осіб, зростання міграційної активності яких почалося з 2010 року.



Рис. 2.1. Динаміка міграційних потоків (на 1000 осіб наявного населення) (За даними Державної служби статистики України) [10].

Оскільки найбільш поширеним видом міграції є трудова, нами був використаний кореляційний аналіз дослідження чинників трудової міграції населення. Були обрані наступні фактори: показник ВРП, рівень безробіття та середня заробітна плата штатних працівників [10]. Аналіз отриманих коефіцієнтів кореляції показав, що сальдо міграцій мають прямий і помірний зв'язок з показниками ВРП – 0,49, рівнем середньої заробітної плати – 0,45 та рівнем безробіття – 0,41. Ці показники значним чином впливають на прийняття рішення потенційного мігранта із будь-якої країни: залишитись працювати на батьківщині чи вирушити заробляти кошти закордон. Перевищення розміру заробітної плати в 3 – 5 разів в країнах Європи порівняно з Україною, нестабільна ситуація на вітчизняному ринку праці та низькі показники ВРП – це рушійні сили, які сприяють збільшенню кількості українських мігрантів.

За останні роки міграційні потоки з України зазнали кардинальних змін, змінилися як масштаби, так і напрями та співвідношення зворотних та незворотних міграцій. Упродовж тривалого часу потоки трудової міграції з України ділилися майже навпіл між Росією та Європою, а

більшість українських заробітчан в європейських країнах намагалися залишитися там якщо не назавжди, то принаймні на тривалий час. Все змінилося з початком збройного конфлікту на Донбасі й відповідним різким погіршенням відносин між двома країнами – чисельність охочих працювати в Росії стрімко скоротилась. У 2018 році кількість вибулих українців до Російської Федерації становила 3 364 особи, що на 1556 осіб менше, ніж у 2014 р. [27].

Найбільше українці виїжджають до країн Європи (43 %), на другому місці – Азія (31 %), Америка і Африка (14 % і 11 % відповідно), близько 1 % – Австралія та Океанія (Рис.2.2) [12].

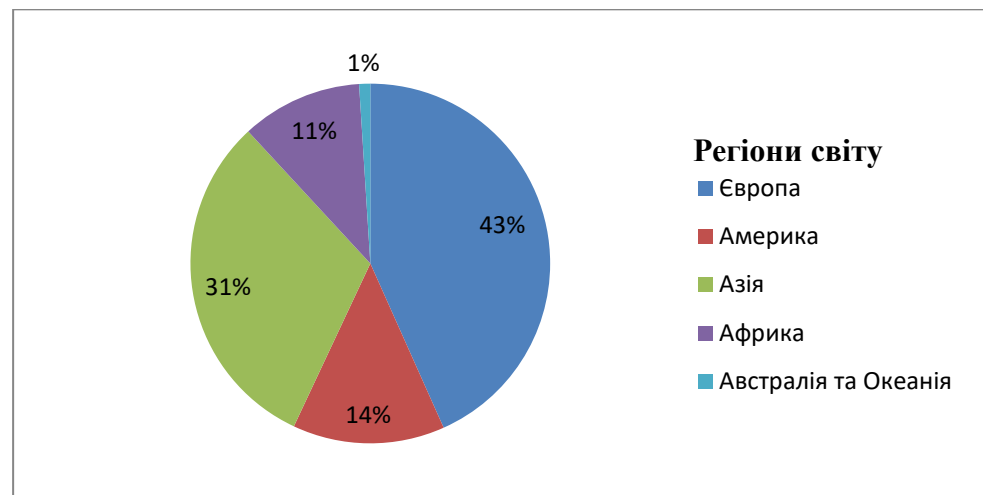


Рис. 2.2. Розподіл мігрантів з України по регіонам світу у 2017 р., у % (За даними Державної служби статистики України) [12].

Серед окремих країн, в які спрямовані міграційні потоки з України, слід назвати Польщу (36 %), Росію (25 %), Чехію (6 %), Німеччину (5 %), Італію (3%), а також Португалію, Іспанію, Грецію та інші країни Європи [12].

В роботі за кордоном, в тому числі в Польщі українців приваблює значно вища, ніж в Україні оплата праці. Так на січень 2020 року польський уряд затвердив мінімальну заробітну плату в розмірі 2 600 злотих бруто/місяць (17 040 грн.). Для порівняння середня заробітна плата штатних працівників в Україні на січень цього є року становила 10 727 грн. До того ж польські зарплати з кожним роком ростуть,

розширюється ринок праці для іноземців, місцеві закони лояльні до працівників з інших країн – все це сприяє активному притоку мігрантів з України.

Щодо сфер працевлаштування українських мігрантів за кордоном, варто зазначити, що основними є: будівництво (37%), промислове виробництво (29%), індустрія гостинності (12%), допомога по дому (10%), сільське господарство (8 %) та інші сфери (4%) (Рис.2.3.) [12].

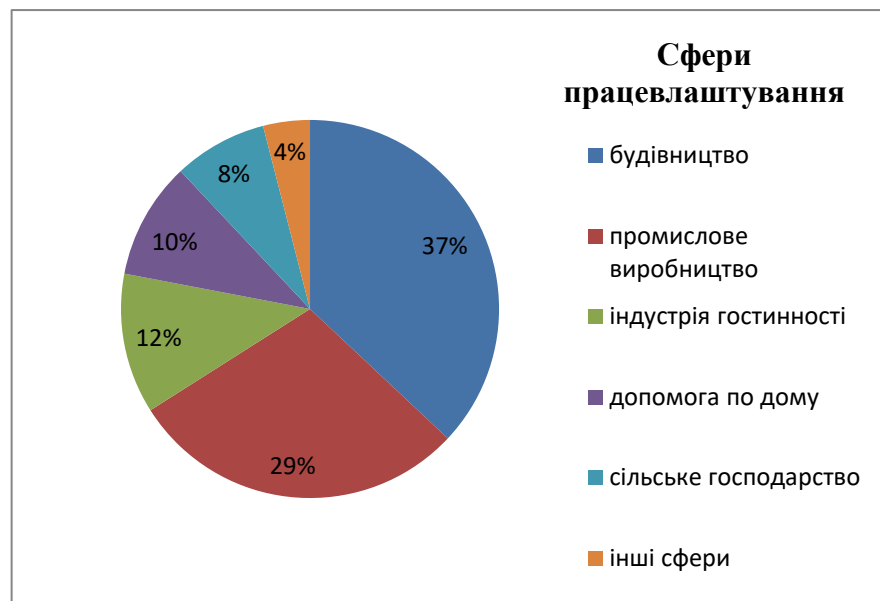


Рис. 2.3. Розподіл українських мігрантів за сферами працевлаштування за кордоном, у % (станом на 2017 рік) (За даними Державної служби статистики України) [12].

За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (23%), торгівлі та ремонту автотранспорту (16 %), а також на транспорті (9%).

За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (22%), а також на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (21%) [12].

Отже, за останні роки міграційні потоки з України стрімко збільшилися, зазнали змін види економічної діяльності і напрями трудової міграції українців: якщо раніше мігранти надавали перевагу

Російській Федерації, то зараз Польща, Чехія, Німеччина стали головними приймаючими країнами.

## 2.2. Територіальна диференціація рівня міграційної активності населення

Україна характеризується значною територіальною диференціацією за рівнем міграційної активності населення. Це обумовлено, в першу чергу, нерівномірністю у соціально-економічному розвитку регіонів. Області України по-різному забезпечені необхідними для життя умовами (диспропорції за показниками ВРП, обсягом реалізованої промислової продукції на особу, різний рівень оплати праці, несприятливі умови для ведення бізнесу тощо). Наприклад, показник ВРП дуже відрізняється в регіонах України: найнижчі показники за період з 2013 по 2017 роки мають Волинська, Рівненська, Луганська, Миколаївська, Херсонська, Сумська, Кіровоградська, Закарпатська, Чернігівська області. Середні показники ВРП у Полтавській, Львівській, Івано-Франківській, Хмельницькій, Вінницькій, Житомирській, Черкаській, Донецькій областях, а високий рівень ВРП мають Київська, Дніпропетровська, Одеська, Харківська області, м. Київ [10]. Це один із факторів, що зумовлює територіальну диференціацію міграційних процесів в Україні.

При аналізі територіальних відмінностей міграцій в Україні за результатами групування загальних коефіцієнтів на 10 000 осіб наявного населення [27] можемо виділити такі рівні міграційного приросту (скорочення) (Рис. 2.4.):

- **низький**, до якого входять Рівненська, Чернігівська, Сумська, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Миколаївська, Херсонська області. Для них характерне високе міграційне скорочення, яке обумовлене низьким рівнем ВРП та заробітної плати (у більшості областей найнижча по Україні), високим рівнем безробіття тощо;

- **нижче середнього:** Волинська, Хмельницька, Житомирська, Запорізька області. Вони також мають значний показник міграційного скорочення населення та подібні фактори, що впливають на міграції;
- **середній** рівень: Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Полтавська та Дніпропетровська області. Для них характерний невисокий міграційний приріст населення. Імовірно, причинами такої ситуації є краща ситуація на ринку праці, вищі показники ВРП та заробітної плати;
- до **вище середнього та високого** рівня входять Харківська, Одеська, Київська області та м. Київ. Ці області мають порівняно високий розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, необхідних для забезпечення умов життєдіяльності населення, вищий рівень середньої заробітної плати та ВРП.

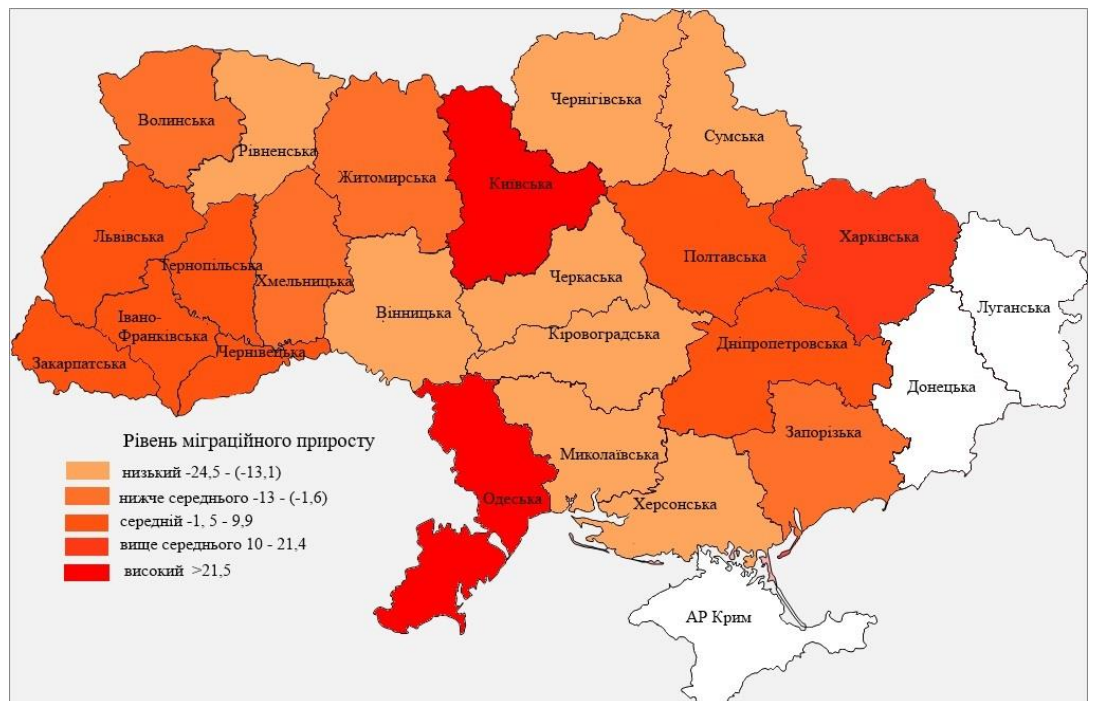


Рис 2.4. Рівень міграційного приросту (скорочення) у 2018 р. на 10 000 осіб наявного населення (Укладено за даними Держстату України) [27].

Отже, нерівномірність соціально-економічного простору в Україні позначається територіальних відмінностях рівня міграційної активності

населення. Найбільше міграційна активність простежується в регіонах з низьким соціально-економічним розвитком. У регіонах, які порівняно краще забезпечені сприятливими умовами для населення посилюються внутрішні міграційні процеси.

### **2.3. Проблеми та соціально-економічні наслідки трудової міграції в Україні**

У сучасних умовах в Україні важливою проблемою є міграція робочої сили, яка як зазначалося вище, зазвичай викликана економічним становищем країни, низьким рівнем життя для багатьох прошарків населення, високим рівнем безробіття та іншими чинниками. Тимчасова еміграція в багатьох випадках трансформується в постійну та негативним чином впливає на виробничий та інтелектуальний потенціал України [15, с. 114].

Економічні ефекти міграції мають позитивні та негативні наслідки. Це проявляється, по-перше, в скороченні кількості робочих місць і зростанні безробіття в країні-реципієнті, а по-друге – велика частка іммігрантів передає населенню нові знання та досвід, що оптимізує розвиток національної економіки.

При оцінюванні наслідків трудової міграції, необхідно враховувати перспективу її розвитку. На думку Е. Лібанової, орієнтація за кордон для постійного проживання властива особам, які вже працювали в інших країнах, ніж тим, хто не має такого досвіду, а з числа заробітчанин – тим мігрантам, які часто перебували за кордоном на довгостроковий термін. Як наслідок, міграція трудових ресурсів виступає фактором, що підвищує ризик еміграції, тобто, тимчасові поїздки на роботу можуть трансформуватися у ще більші втрати населення для України [15, с. 118].

Варто зазначити, що серед мігрантів близько 30% складають висококваліфіковані кадри, робота яких користується попитом у країнах



з високим розвитком економіки. При цьому мала ймовірність того, що ці спеціалісти повернуться, адже їх запрошують на довгостроковий період, або пропонують постійне проживання. У підсумку, це негативно позначається не лише на кількісному, а й на якісному потенціалі трудових ресурсів [12].

Важливою проблемою міграції робочої сили є «відплив умів», який С. Половниченко розглядає як: «...еміграцію висококваліфікованих фахівців, зокрема наукових кадрів, з метою отримання постійного місця проживання або роботи за контрактом, тобто як безповоротну або довготривалу еміграцію вчених і висококваліфікованих спеціалістів» [32]. Також йде мова про внутрішній відплив інтелекту з науки, освіти, культури в менш інтелектуальні сфери діяльності за кордоном.

Міграційні процеси значним чином впливають на формування та розвиток ринку праці, на якому діють традиційні закони попиту та пропозиції, що перебувають у тісному зв'язку з заробітною платою.

Проблема міграції робочої сили ускладнюється багатьма неекономічними чинниками. Масову міграцію супроводжують зростання соціальної напруги у суспільстві, етнічні, національні, релігійні конфлікти та інші негативні явища.

До негативних наслідків для України як країни-донора відносять те, що вона втрачає частину населення працездатного віку, внаслідок цього відбувається старіння трудових ресурсів; збільшуються витрати на залучення висококваліфікованого персоналу; знижується потенціал розвитку держави [39, с. 10].

Позитивні наслідки для країни-донора такі [39, с. 10]:

- зменшення рівня безробіття та скорочення витрат, пов'язаних з цим;
- надходження валюти в країну еміграції через перекази мігрантами валютних коштів з-за кордону для підтримки своїх родичів, що в цілому поліпшує їх економічне становище;

- підвищення загального культурного рівня населення;
- покращується кваліфікаційний рівень працівника, якщо він працює за професією, перейняття знань і досвіду у більш розвинутих країн, участь у різноманітних наукових розробках тощо.

До соціальних наслідків трудової міграції можна віднести проблеми адаптації трудових мігрантів як у країні призначення, так і після повернення на батьківщину. За кордоном працівник сплачує грошові внески на соціальне, пенсійне, медичне страхування в країні перебування, натомість після повернення отримує відповідні послуги в Україні, попередньо не сплативши страхові внески до бюджету. Фактично працівники, що перебували за кордоном довгий час, позбавлені пенсійних виплат з боку держави. Також реемігрантам складно звикнути до місцевих умов життя і праці, особливо після повернення з країни з вищим рівнем життя, ніж в Україні [19].

Отже, оцінюючи проблеми і наслідки міграції для України як країни-донора варто зазначити, що міграції робочої сили є потужним чинником зменшення бідності та напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень. Водночас відбувається втрата людського потенціалу, як у кількісному, так і у якісному аспекті. Самі емігранти часто стикаються з обмеженням своїх прав, з дискримінацією під час роботи за кордоном, етнічними конфліктами тощо.

### РОЗДІЛ 3

## ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

### 3.1. Міграційні очікування населення в оцінках респондентів

Для виявлення міграційної активності населення Херсонської області було обрано респондентів з усіх адміністративних районів та двох міст області (Херсон та Нова Каховка). Проведене онлайн-анкетування дало можливість отримати уявлення про територіальну диференціацію рівня міграційної активності населення районів та факторів, що на неї впливають; очікування та міграційні наміри, що впливають на перспективу подальшого перебігу ситуації.

В ході нашого дослідження респондентам була запропонована анкета «Міграційні настрої населення Херсонської області», яка складалась з 15 питань. Для репрезентативності результатів було проведено опитування 208 осіб з кожного району області та двох міськрад (Херсон та Нова Каховка) з урахуванням демографічних пропорцій серед адміністративно-територіальних одиниць. Анкета містить питання щодо прагнення поїхати за кордон з різною метою, минулого досвіду роботи за кордоном, причин еміграції, бажання навчатися за кордоном, вибору бажаної країни для міграції тощо.

На питання щодо бажання поїхати за кордон на постійне проживання (Рис. 3.1.) 45,7% опитаних респондентів відповіли, що скоріше не хочуть змінювати місце проживання (переважно респонденти з Нової Каховки та Херсона), при цьому 30,8% виявили бажання переїхати до іншої країни, точно переконаних, що не змінять місця проживання – 13,9% (таких осіб найбільше у Білозерському районі), ще 2,4% не визначилися з відповіддю.

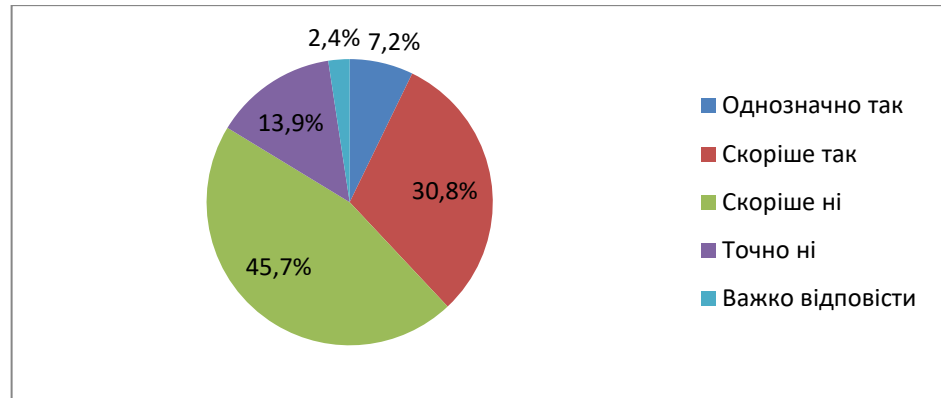


Рис. 3.1. Наміри населення переїхати за кордон на постійне проживання, у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

Причинами, що спонукають респондентів думати про переїзд за кордон є бажання отримати кращі умови життя (27,2%), відсутність достойної роботи в Україні (10,8%), сімейні обставини (4,5%), можливість отримати кращу освіту (1%) (Рис. 3.2.). Варіант отримати кращі умови життя найчастіше обирали опитані із Бериславського, Верхньорогачицького, Високопільського, Скадовського районів та жителі Херсона. Відсутність достойної роботи в Україні – Білозерський, Верхньорогачицький райони; щоб отримати кращу освіту – респонденти з м. Херсон.

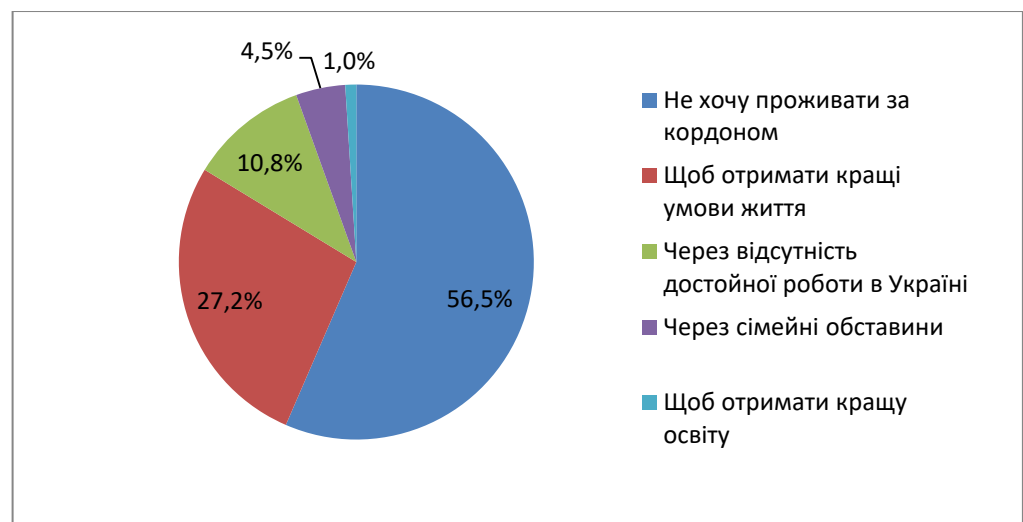


Рис. 3. 2. Причини, що спонукають респондентів поїхати за кордон на постійне проживання, у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

33,3% опитаних висловили бажання працювати за кордоном, 48,3% відмовилися б від такої можливості (це майже половина респондентів з Нової Каховки та Херсона з першим ступенем вищої чи повною освітою). Найбільше бажаючих поїхати за кордон з метою тимчасового працевлаштування виявлено у Високопільському, Великолепетиському районах. Це переважно особи, які мають середню спеціальну освіту та досвід роботи за кордоном. 18,4% опитаних не визначилися з відповіддю.

Серед опитаних 27,9% заявили, що в минулому працювали за кордоном. У багатьох районах області, містах Нова Каховка та Херсон це переважно особи чоловічої статі із середньою спеціальною освітою та першим ступенем вищої освіти. 72,1% респондентів не виїжджали за кордон з метою тимчасового працевлаштування. Найбільше таких серед мешканців Генічеського, Голопристанського районів та м. Херсон.

19,2% респондентів працювали раніше в одній із країн Євросоюзу. Цей напрямок найчастіше обирали опитані з Олешківського району, Херсону та Нової Каховки. 4,8% опитаних надали інформацію, що працювали в Росії, 3,9% – обирали інші країни.

Причини, які спонукали респондентів мігрувати за кордон такі (Рис. 3.3.): незадоволення рівнем заробітної плати (18,2%), відсутність роботи в Україні (7,6%), небажання залишатися в Україні (6,7%), надія на кращі умови життя (1,9%), можливість отримати кращу освіту (0,5%) та інші. Незадоволення рівнем заробітної плати найчастіше вказували опитувані із Горностаївського району, відсутність роботи в Україні – Каланчацького та Олешківського районів (особи із середньою спеціальною освітою). Надію на кращі умови життя та небажання залишатися в Україні обирали респонденти із Горностаївського району.

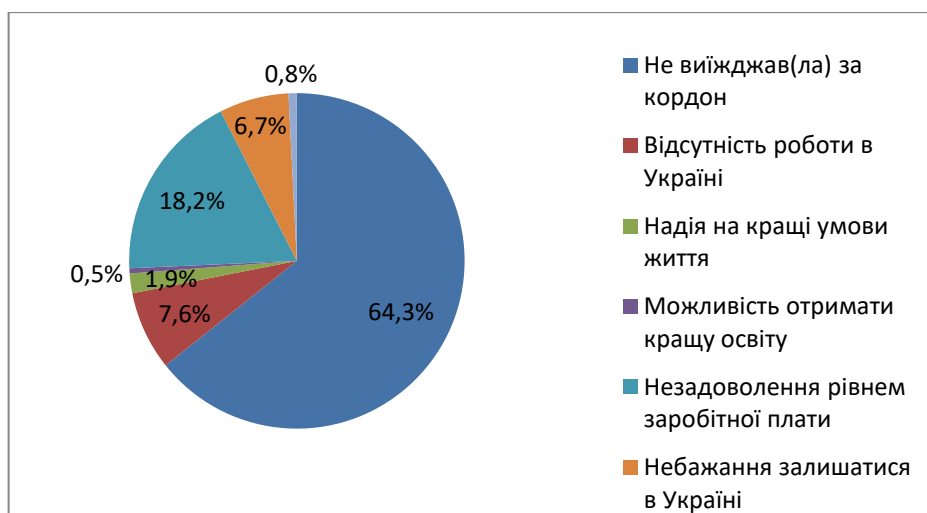


Рис.3.3. Причини міграції респондентів за кордон, у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

5,8% опитаних респондентів стверджують, що однозначно повернуться на роботу за кордон (жителі Бериславського району з першим ступенем вищої чи повною освітою), 4,8% – в іншу країну (з Каховського, Олешківського району та Херсону), 4,3% – на іншу роботу (з Горностаївського району), 4, 8% – точно не планують повертатися (опитані з Білозерського, Горностаївського, Каланчацького районів) (Рис.3.4.). Повертаються за кордон переважно ті респонденти, які незадоволені рівнем заробітної плати в Україні.

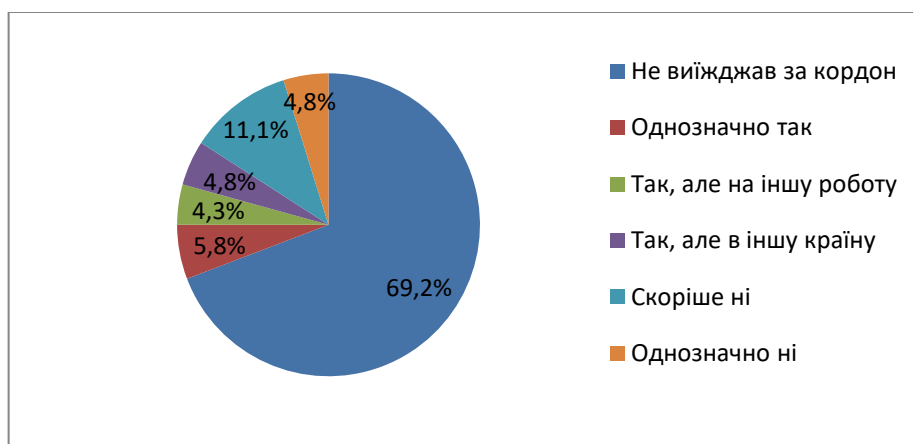


Рис. 3.4. Наміри респондентів щодо повернення за кордон, у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

Близько половини опитаних осіб заявили, що зацікавлені в особистому навчанні чи навчанні своїх дітей за кордоном, часто обираючи при цьому Німеччину, Велику Британію, Австрію та країни

Скандинавії. Найбільше таких серед мешканців Бериславського, Горностаївського, Іванівського районів, а також 48% від усіх респондентів м. Херсон. Натомість 19,9% мають протилежну думку, її висловлювали у Великолепетиському та Верхньорогачицькому районах; ще 30,4% не визначилися з відповіддю.

52,9% респондентів сказали, що скоріше б хотіли, щоб їхні діти переїхали за кордон на постійне проживання. Таку відповідь дали опитані з усіх районів області, але найбільше таких осіб у Херсоні, Новій Каховці, Горностаївському, Нововоронцовському, Новотроїцькому та Каховському районах. 24,5% осіб скоріше не хочуть, щоб їхні діти переїжджали за кордон, це переважно опитані з Генічеського та Голопристанського районів. 5,8% точно не хочуть переїзду своїх дітей за кордон (респонденти з Білозерського району), 4,8% – не визначилися з відповіддю.

До країн, які обирають респонденти, для постійного проживання (серед бажаючих переїхати за кордон) належать Німеччина (32,2%), Польща (21,9%), Іспанія (11,5%), Фінляндія (12,8%), Канада (5,2%), США (4,4%), Чехія (3,0%), Австрія (3,5%), Нідерланди, Ізраїль, Угорщина тощо (Рис. 3.5.).

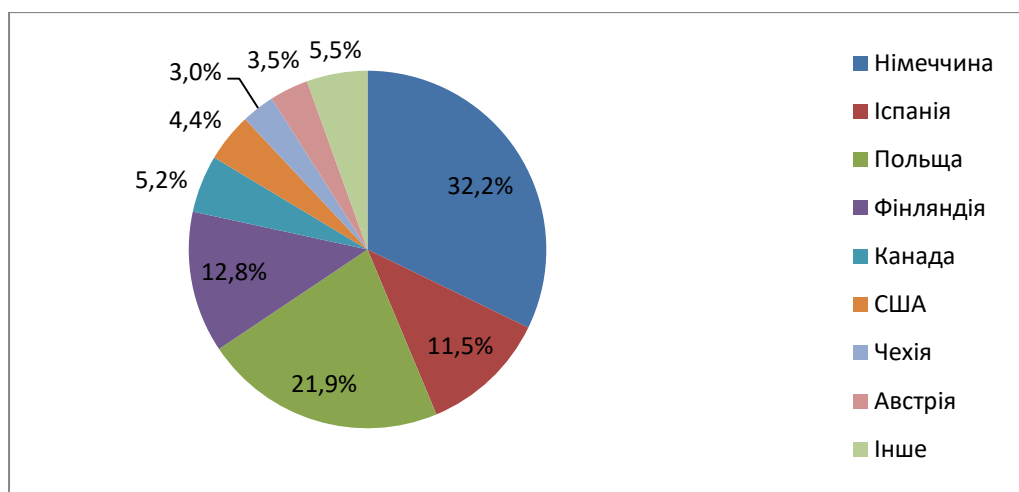


Рис. 3.5. Країни, які обрали респонденти для постійного проживання (серед бажаючих переїхати за кордон), у % (За результатами проведеного анкетного опитування)

Для побудови картосхеми територіальної диференціації рівня міграційної активності населення (Рис. 3.6). створено матриці результатів опитування (Додаток Б). Наступний етап – розрахунок балів: вагові коефіцієнти діляться на кількість відповідей у питанні, чим позитивніша відповідь на питання, тим вищим є рівень мобільності. Для розрахунку бралися лише запитання, що мали рівнозначні відповіді: бажання поїхати за кордон на постійне проживання чи тимчасове працевлаштування, досвід роботи за кордоном, плани щодо повернення за кордон, бажання переїзду дітей в іншу країну. На основі балів по кожній адміністративній одиниці вираховані індекси міграційної мобільності за формулою [9; 30]:  $100 / (\max - \min) * (x - \min)$ ,

де  $\max / \min$  – найбільше / найменше значення балів по адміністративному утворенню;

$x$  – обране значення.

Найбільш міграційно мобільним виявилось населення Каховського, Скадовського, Горностаївського, Високопільського, Бериславського та Великолепетиського районів. Респонденти частіше висловлювали бажання переїхати на постійне проживання та працевлаштування за кордон, що викликано здебільшого незадовільним рівнем заробітної плати, відсутністю роботи тощо (Рис. 3.6).

Наймеш зацікавлені у переїзді та працевлаштуванні, а також не мають досвіду роботи за кордоном респонденти із Білозерського району, Нової Каховки та Херсона. Це може бути обумовлено кращим рівнем життя, порівняно з іншими районами, близькістю до адміністративного центру області (Білозерський район), вищим рівнем заробітної плати, більш широкими можливостями працевлаштування.



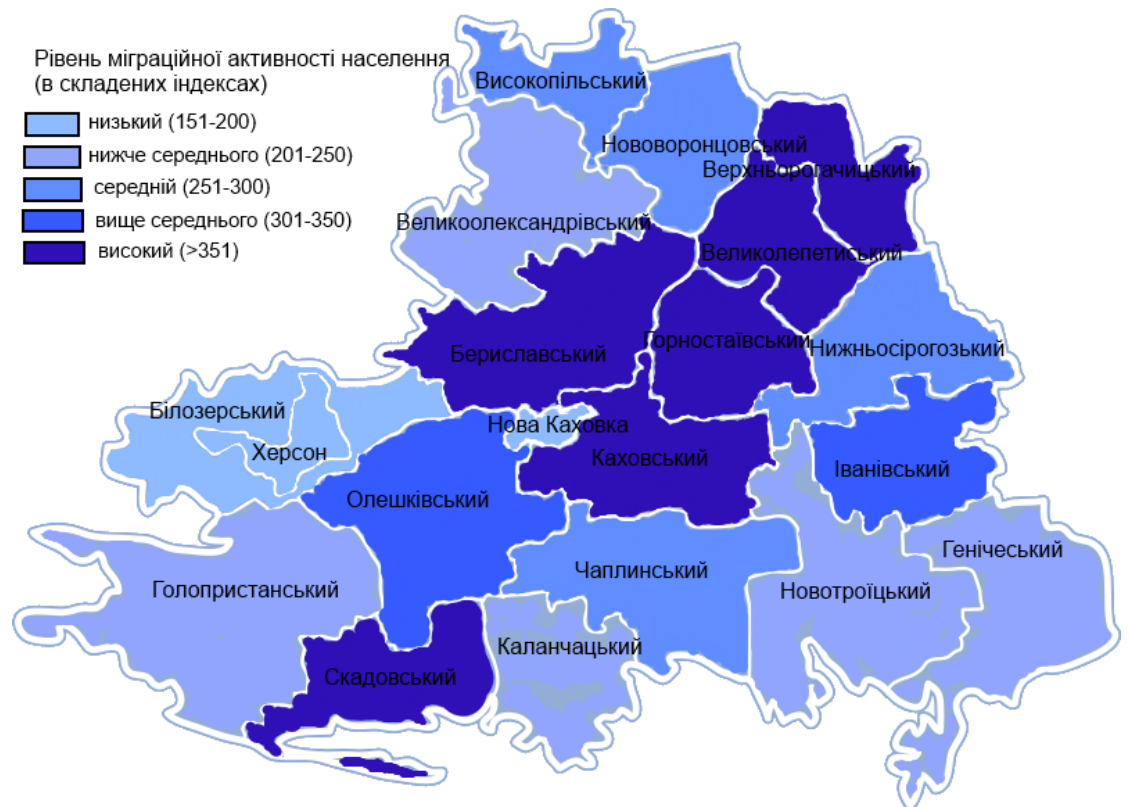


Рис. 3.6. Територіальна диференціація рівня міграційної активності населення за оцінкою респондентів (в складених індексах)  
(За результатами проведеного анкетного опитування)

Після проведеного дослідження виявлено такі риси міграційної активності населення Херсонської області:

- статево-віковий склад населення, яке мігрує за кордон з метою тимчасового працевлаштування загалом не відрізняється. Однак більш активними мігрантами на сьогодні є особи віком від 18 до 50 років, а 51 і старше мають досвід роботи за кордоном і повертатися здебільшого не планують;
- частіше мігрують особи із середньою спеціальною освітою, ніж із повною вищою;
- чим молодші опитані респонденти, тим більше серед них тих, хто хоче, щоб їхні діти переїхали чи навчалися за кордоном; це також стосується осіб, які мають досвід роботи за кордоном;
- причинами для міграції молодь частіше називає незадовільний рівень заробітної плати, небажання залишатися в країні, надію на

кращі умови життя, а особи середнього та старшого віку – відсутність роботи в Україні;

- особи віком від 36 до 50 років, які раніше працювали в Росії, скоріше за все планують повертатися за кордон, але в іншу країну.

Отже, дослідження регіональної міграційної активності на прикладі Херсонської області підтверджує загальну тенденцію по Україні щодо основних причин міграції, статево-вікового складу мігруючого населення, перспектив подальшої міграційної активності, вибору країн для постійного проживання, бажання навчатися з кордоном тощо. Через те, що в Україні ускладнена політико-економічна ситуація на всіх рівнях, з кожним роком відбувається посилення міграції населення, особливо трудової.

### **3.2. Регулювання та шляхи оптимізації міграції населення**

Міграція як соціальний феномен та суспільне явище має регулюватися з боку державних структур, інакше вона трансформується в некеровану соціальну систему. Цілком закономірно, що міграційна система, яка стихійно народжується і розвивається, може набувати небажаних стабільних параметрів і тенденцій, конкретного змісту та певної спрямованості, які ведуть до негативних наслідків. В сучасних умовах міграція населення стала невід'ємною складовою сучасної системи світового господарства, нормою існування більшості держав.

Розробка міграційної політики держави, як і багатьох інших секторів державного управління, динамічно взяла початок після здобуття незалежності. Незважаючи на труднощі перехідного періоду, дефіцит досвіду, кадрів, ресурсів, було розроблено законодавчу базу управління міграціями, створено органи міграційної служби, визначені основні принципи та напрями міграційної політики [4].

Регулювання та оптимізація регіональної міграційної політики має відбуватися на основі комплексного підходу, із усвідомленням усіх

допустимих вигод, які може принести Херсонщині міграційна мобільність, разом із обумовленими нею ризиками та викликами.

Особливо збільшується рівень нелегальної міграції, яка стала загрозою національній безпеці багатьох країн, включаючи Україну. Нелегальна міграція не лише завдає шкоди економічному і соціальному добробуту регіону та країни в цілому, але й часто пов'язана з різними видами злочинності. Без належного регулювання з боку держави процес трудової міграції може призвести до значних проблем у соціальній, демографічній та економічній сферах розвитку суспільства. Тому заходи міграційної політики області повинні бути направлені на покращення регулювання міграційних потоків та їх контроль [19].

На основі аналізу подібних досліджень можна стверджувати, що реалізація державної політики щодо трудових мігрантів передбачає використання відповідних методів і засобів регуляторного впливу [24, с. 122 – 125].

- адміністративних – здійснення контролю еміграції трудових ресурсів, упорядкування та регулювання процесу виїзду з регіону трудових мігрантів, контроль і нагляд за виконанням законодавства щодо міграційної сфери, надання ліцензій фірмам, що є посередниками і займаються тимчасовим працевлаштуванням за кордоном;

- нормативно-правових – удосконалення законодавчого регулювання міграційних питань, особливо трудової еміграції, виїзду українців та приїзду в Україну громадян інших держав з метою працевлаштування;

- економічних – створення робочих місць (а саме в таких галузях, як сільське господарство, легка, хімічна промисловість, тобто там, де сьогодні працює багато українських мігрантів в Європі), а також вирішення питання збільшення рівня заробітної плати;

- організаційних – ведення реєстраційних обліків трудових емігрантів, які працюють за межами України, легалізація закордонної діяльності громадян України шляхом укладення міждержавних угод.

Крім того, потребує вирішення явище інтелектуальної трудової міграції. Для того, щоб зменшити масштаби інтелектуальної міграції держава має скеровувати свою політику на розвиток та ефективне використання інтелектуального потенціалу такими діями [25, с. 178]:

- залучення талановитої та активної молоді до наукової діяльності;
- забезпечення фінансування наукової сфери на достатньому рівні;
- забезпечення гідної заробітної плати у науковій сфері;
- оновлення матеріально-технічної бази науково-дослідної сфери, пріоритетних для держави наукових напрямів, за якими має здійснюватися підготовка наукових кадрів;
- підвищення рівня соціальної захищеності працівників наукової сфери;
- створення вигідних умов праці з оснащеними необхідними технічними засобами лабораторіями, що сприятиме реалізації творчого та інтелектуального потенціалу та підвищення ефективності науки й освіти загалом.

Найбільший вплив на динаміку міграційних процесів має фактор політичної ситуації в країні. Міграційна політика високо розвинених країн Євросоюзу спрямована на залучення іммігрантів, в т.ч. і українців, що сприяє збільшенню міграції. Однак, всі заходи іноземних країн не матимуть значення для українського емігранта, якщо як альтернативу він матиме перспективи у себе в країні. Якщо після стабілізації політичної ситуації в Україні, економіка країни розвиватиметься таким чином, що український мігрант матиме можливість отримати гідну заробітну плату для забезпечення комфортних умов життя для своєї родини, соціальні гарантії, сприятливі умови для ведення бізнесу, у

нього не буде потреби шукати низько кваліфіковану роботу чи роботу з високим рівнем травматизму за кордоном [19].

Необхідність активного втручання урядових структур у перебіг міграційних процесів є очевидною, однак діяльність держави в жодному разі не повинна зводитися до заборонних заходів, наслідком яких може бути посилення нелегальної міграції та підвищення напруженості у суспільстві.

У структурі організаційно-економічних інструментів регулювання процесів міграції, виділяють три групи заходів, спрямованих на [23, с. 149]:

- захист інтересів мігрантів;
- забезпечення державних інтересів еміграції трудових ресурсів;
- взаємний захист країн-донорів та країн-реципієнтів робочої сили.

Заходи, що спрямовані на захист інтересів мігрантів, мають полегшувати громадянам умови виїзду та повернення в країну шляхом внесення змін у національні законодавства.

Результатом здійснення заходів з регулювання міграційних потоків з Херсонщини має стати не припинення трудової еміграції, що є практично неможливим в сучасних умовах і вільного доступу до інформації про ринки праці країн, а запровадження ефективного механізму руху трудових мігрантів і трансформації незворотної еміграції у тимчасову.

Отже, складність сучасної ситуації в Херсонській області загострюється зростанням кількості міграційних потоків, яким притаманні динамічність та невпорядкованість. Міграційна політика має розроблятися разом із стратегією соціально-економічного розвитку країни з урахуванням комплексного підходу, забезпечення високих стандартів життя, ефективного використання людського потенціалу.

## ВИСНОВКИ

За результатами проведеного нами дослідження можемо зробити наступні висновки.

1. Міграція представляє собою переміщення населення з однієї території чи країни в іншу під впливом соціальних, економічних, політичних та інших факторів. Будь-які міграційні рухи відбуваються внаслідок дії комплексу мотивів та намірів, які залежать від об'єктивних та суб'єктивних причин. У світі спостерігається тенденція до зростання інтенсивності міграції; відповідно до трансформацій у світовій економіці зазнає змін географія міграційних потоків, склад та структура мігрантів.

Для досягнення мети дослідження, нами було використано такі методи як системний, структурного аналізу, математико-статистичний, кореляційний аналіз, порівняльно-географічний, картографічний, метод опитування.

2. Виявлено, що останнім часом міграційна активність українців стрімко збільшилася. За результатами групування показників міграційного скорочення з'ясовано, що найбільший рівень мають такі області: Рівненська, Чернігівська, Сумська, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Миколаївська та Херсонська. Це обумовлено високим рівнем безробіття, низьким рівнем ВРП, незадовільним рівнем заробітної плати (у більшості областей найнижча по Україні) тощо. За допомогою кореляційного аналізу досліджено, що показники ВРП, рівень безробіття та середня заробітна плата працівників безпосередньо впливають на масштаби міграційних потоків. Змінилися і напрями міграції українців: якщо раніше мігранти надавали перевагу Російській Федерації, то зараз Польща, Чехія, Німеччина стали головними приймаючими країнами.

Міграційні процеси можуть мати позитивні, та негативні наслідки як для країни-донора, так і для країни-реципієнта. Тому при оцінюванні

результатів міграційних рухів варто враховувати їх перспективу на майбутнє.

3. Проведене онлайн-анкетування респондентів Херсонської області дає змогу підтвердити тенденцію по Україні стосовно основних факторів, що мають вплив на міграційні наміри населення. Крім вищезгаданих факторів респонденти відмітили небажання залишатися в Україні, надію на кращі умови життя. 33,3% опитаних висловили бажання працювати за кордоном, а 30,8 % хотіли б переїхати в іншу країну на постійне проживання. Країни, які респонденти б обрали для постійного проживання такі: Німеччина (32,2%), Польща (21,9%), Іспанія (11,5%), Фінляндія (12,8), Канада (5,2%), США (4,4%), Чехія (3%), Австрія (3,5%) тощо. Активно мігрують чи мігрували особи обох статей, різних вікових груп та з різним рівнем освіти. Як і загалом по Україні для тимчасового працевлаштування опитані особи обирають країни Євросоюзу – 19,2% вже там працювали. Близько половини респондентів стверджують, що хотіли б щоб їхні діти переїхали за кордон на постійне проживання чи на навчання. Натомість 24,5% опитаних не хочуть, щоб діти переїжджали за кордон. Найвищий рівень міграційної мобільності населення мають Каховський, Горностаївський, Скадовський, Високопільський, Бериславський, Великолепетиський райони; найнижчий – Нова Каховка, Херсон та Бериславський район.

Зростання кількості міграційних потоків, які характеризуються динамічністю та невпорядкованістю потребує регулювання на державному та регіональному рівнях. Перш за все, це підвищення мінімальної та середньої заробітної плати, таким чином може покращитися і ефективність виробництва, оскільки працівник буде більш зацікавлений у роботі в своїй країні. Необхідним є створення єдиної інформаційної системи, що буде акумулювати статистичну інформацію з масштабів, структури та напрямків міграційних потоків в Україну та з неї.

Дії держави варто спрямувати на створення умов для вигідного працевлаштування в країні, захист прав та інтересів громадян, що виїхали на працевлаштування за кордон. Міграційна політика має бути розроблена на основі комплексного підходу для того, щоб забезпечити ефективне використання людського потенціалу; створення умов для комфортного проживання та вигідного працевлаштування.



## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараник З. П. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження [Електронний ресурс] / З. П. Бараник. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3096>
2. Білокудря А. Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні / А. Білокудря // Управління розвитком, 2013. №14 (154). – С. 42 – 46.
3. Бондырева С. К. Миграция (сущность и явления) / С. К. Бондырева. – Воронеж: «МОДЭК», 2007. – С. 39.
4. Борданова Л. С. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / Л. С. Борданова. – Режим доступу: [http://www.economy.in.ua/pdf/1\\_2017/9.pdf](http://www.economy.in.ua/pdf/1_2017/9.pdf).
5. Гарварт Т. Міграція. Міжнародні міграційні процеси / Т. Гарварт // Міжнародна економіка, 2014. – № 7. – С. 11 – 15.
6. Гнатюк Т. О. Сучасні міграційні процеси: світові тенденції, європейські та українські особливості [Електронний ресурс] / Т. О. Гнатюк. – Режим доступу: [lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2007/69-56-19.pdf](http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2007/69-56-19.pdf).
7. Гукалова І. В. Благоустрій побуту як ознака урбанізованості регіону (на прикладі Херсонської області) [Електронний ресурс] / І. В. Гукалова, Н. В. Омельченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки. – Херсон, 2017. – №6. – С. 43–5 – Режим доступу: [https://scholar.google.com.ua/citations?user=2kPUMYcAAAAJ&hl=ru#d=gs\\_md\\_citad&u=%2Fcitations%3Fview\\_op%3Dview\\_citation%26hl%3Dru%26user%3D2kPUMYcAAAAJ%26citation\\_for\\_view%3D2kPUMYcAAAAJ%3AGnPB-g6toBAC%26tzom%3D-180](https://scholar.google.com.ua/citations?user=2kPUMYcAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_citad&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3D2kPUMYcAAAAJ%26citation_for_view%3D2kPUMYcAAAAJ%3AGnPB-g6toBAC%26tzom%3D-180)
8. Гукалова І. В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І. В. Гукалова, Д. С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.

9. Гукалова І. В. Досвід оцінки урбанізованості життя населення Херсонської області на основі опитування [Електронний ресурс] / І. В. Гукалова, Н. В. Омельченко // Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19–20 вересня 2017 р.). – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 46–49. – Режим доступу: [http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/Збірник\\_Регіон-2017.pdf](http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/Збірник_Регіон-2017.pdf).
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
11. Звіт Міжнародної Організації Праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS\\_652106/lang--en/index.htm](http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_652106/lang--en/index.htm).
12. Зовнішня трудова міграція населення України за 2017 р. Державна служба статистики України Праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/publ11\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm).
13. Куделіна С. Б. Геодемографічний процес: зміст і функції поняття / С. Б. Куделіна, О. Г. Топчієв, В. В. Яворська // Український географічний журнал, 2000.– № 2. – С. 25–27.
14. Лабунець В. О. Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В. О. Лабунець, Н. П. Танасієнко. – Режим доступу: [http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/14\\_2018/08.pdf](http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/14_2018/08.pdf)
15. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції населення України / Е. Лібанова, О. В. Позняк. Київ, 2002. – С. 114 – 122.
16. Лібанова Е. М. Міграційні трансферти, бідність і нерівність в Україні / Е. М. Лібанова. Київ, 2014. – С. 15.
17. Майданік І. Інтелектуальна міграція в Україні у контексті міжнародної наукової співпраці / І. Майданік // Україна: аспекти праці, 2009. – № 5. – С. 34.

18. Малиновська О. А. Міграції та історія. Міграція та міграційна політика: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. А. Малиновська. Київ, 2010. – С. 34 – 44.
19. Малиновська О. А. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/562/> 40
20. Малиновська О. А. Зовнішня міграція громадян України в контексті скасування візового режиму поїздок до ЄС / О. А. Малиновська // Демографія та соціальна економіка, 2016. – № 3. – С. 52.
21. Мальчикова Д. С. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навч. посібник. / Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко, Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2009. – 156 с.
22. Мальчикова Д.С. Вимушена зміна зайнятості та основні потреби внутрішньо переміщених осіб внаслідок воєнного конфлікту на Сході України та анексії Криму [Електронний ресурс] / Д. С. Мальчикова, К. І. Ковальова, Л. В. Лозова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. – Херсон, 2018. – Вип. 8. – С. 92– 97. – Режим доступу: [https://scholar.google.com.ua/citations?user=gtGlkZUAAAAJ&hl=ru#d=gs\\_md\\_citad&u=%2Fcitations%3Fview\\_op%3Dview\\_citation%26hl%3Dru%26user%3DgtGlkZUAAAAJ%26cstart%3D20%26pagesize%3D80%26citation\\_for\\_view%3DgtGlkZUAAAAJ%3AvbGhcppDl1QC%26tzm%3D-180](https://scholar.google.com.ua/citations?user=gtGlkZUAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_citad&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3DgtGlkZUAAAAJ%26cstart%3D20%26pagesize%3D80%26citation_for_view%3DgtGlkZUAAAAJ%3AvbGhcppDl1QC%26tzm%3D-180)
23. Мамонова В. В. Сучасна міграційна політика України: вплив на соціально-економічний розвиток регіону / В.В. Мамонова // Зовнішня торгівля: право та економіка, 2009. – №6. – С. 149.
24. Мельниченко О. А. Теоретичні засади регуляторного впливу держави на трудову міграцію / О. А. Мельниченко // Публічне управління: теорія та практика, 2010. – № 2. – С. 122 – 125.

25. Мирончук О. «Відплив інтелекту» як фактор конкурентоспроможності в глобалізованому світі / О. Мирончук // Дослідження міжнародної економіки, 2011. – № 2 (67). – С. 178.
26. Міграційний рух населення у 2019 році. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ds/mr/mr\\_u/mr1219\\_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ds/mr/mr_u/mr1219_u.html)
27. Населення України за 2018 рік. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat\\_u/2019/zb/12/zb\\_ukr\\_2018.pdf](https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ukr_2018.pdf).
28. Ніколаєвський В. М. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення / В. М. Ніколаєвський, Н Є. Прохоренко // Вісник міжнародного слов'янського університету, 2009. – №1.– Т. 12. – С. 34 – 39.
29. Омельченко Н. В. Просторово-часовий розподіл міських поселень Херсонської області за правилом «ранг-розмір» [Електронний ресурс] / Н. В. Омельченко// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки. – Херсон, 2016. – №5. – С. 48–53. – Режим доступу: [https://scholar.google.com.ua/citations?user=2kPUMYcAAAAJ&hl=ru#d=gs\\_md\\_citad&u=%2Fcitations%3Fview\\_op%3Dview\\_citation%26hl%3Dru%26user%3D2kPUMYcAAAAJ%26citation\\_for\\_view%3D2kPUMYcAAAAJ%3AzYLM7Y9cAGgC%26tzom%3D-180](https://scholar.google.com.ua/citations?user=2kPUMYcAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_citad&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3D2kPUMYcAAAAJ%26citation_for_view%3D2kPUMYcAAAAJ%3AzYLM7Y9cAGgC%26tzom%3D-180)
30. Омельченко Н. В. Складові інтегральної оцінки рівня та особливостей урбанізації Херсонської області в контексті якості життя населення / Н. В. Омельченко // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення/ VII Міжн. наук.–практ. конф. (5–6 жовтня 2017 р.) – Херсон, 2017. – С. 179–182.

31. Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні / О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка, 2014. – № 2 (27). – С. 169.
32. Половниченко С. О. Відплив умів [Електронний ресурс] / С. О. Половниченко. – Режим доступу: <https://journals.stu.cn.ua/article.pdf/>
33. Правові основи міжнародної економічної діяльності: навч. посіб. / За ред. С. В. Фомішина. Київ: Кондор, 2009. – С. 298.
34. Романюк М. Д. Міграційні детермінанти національної безпеки України: теоретико-методологічні та практичні аспекти / М. Д. Романюк // Демографія та соціальна економіка, 2009. – №1 (11). – С. 51.
35. Руденко Л. Трудова маятникова міграція сільського населення прикордонних районів України / Л. Руденко // Український географічний журнал, 2016. – № 4. – С. 42.
36. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посіб. / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
37. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля: навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.
38. Чехович С. Елементарний курс міграційного права України: Конспект лекцій. навч. посіб. / С. Чехович. – Київ, 2004. – С. 116 – 117.
39. Чирков О. Зовнішня міграція – головна причина наявності етнічно неукраїнської людності в сучасній Україні / О. Чирков // Дзеркало тижня, 2002. – № 5. – С. 10.
40. Юдина Т. Н. Социология миграции / Т. Н. Юдина. – Академ. Проект, 2001. – С. 315.

41. Яворська В. Історичний огляд міграційних процесів в Україні / В. Яворська // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. Тернопіль, 2006. – № 2 (14). – С. 104 – 111.
42. Gukalova I. Measuring the urbanization in Ukrainian regions: current approaches [Електронний ресурс] / I. Gukalova, N. Omelchenko // Часопис соціально-економічної географії – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – №. 20 (1). – С. 22–28. – Режим доступу: [https://scholar.google.com.ua/citations?user=2kPUMYcAAAAJ&hl=ru#d=gs\\_md\\_citad&u=%2Fcitations%3Fview\\_op%3Dview\\_citation%26hl%3Dru%26user%3D2kPUMYcAAAAJ%26citation\\_for\\_view%3D2kPUMYcAAAAJ%3AqjMakFHDy7sC%26tzom%3D-180](https://scholar.google.com.ua/citations?user=2kPUMYcAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_citad&u=%2Fcitations%3Fview_op%3Dview_citation%26hl%3Dru%26user%3D2kPUMYcAAAAJ%26citation_for_view%3D2kPUMYcAAAAJ%3AqjMakFHDy7sC%26tzom%3D-180)
43. Mashkova O. Study of disproportions of territorial communities development on the basis of geoinformation monitoring of the population`s quality of life [Електронний ресурс] / O. Mashkova, R. Molikeych, H. Napadovska, N. Omelchenko // Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2018: Conference Proceedings, ISBN 978-619-7408-41-6 / ISSN 1314-2704, 2 July – 8 July, 2018, Vol. 18, Issue 2.3, 591 – 598 pp. – Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/7013/стаття%20Болгарія.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Анкета  
**Міграційні настрої населення Херсонської області**

Просимо Вас взяти участь в соціологічному дослідженні, спрямованому на вивчення міграційних настроїв населення Херсонської області.

Анкета є анонімною, а отримана інформація буде використана в узагальненому вигляді. Заповнюючи анкету, уважно прочитайте запитання та оберіть той варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашій думці.

Якість отриманої інформації залежить від щирості Ваших відповідей!

**1. Вкажіть ваше місце проживання:**

---

**2. Ваша стать:**

- 1) Жіноча
- 2) Чоловіча

**3. Вкажіть Ваш вік:**

- 1) 18 – 35 років
- 2) 36 – 50 років
- 3) 51 і старше

**4. Ваша освіта:**

- 1) Початкова, неповна середня
- 2) Повна середня освіта
- 3) Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)
- 4) Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)
- 5) Повна вища освіта (спеціаліст, магістр)

**5. Чи хотіли б Ви поїхати за кордон на постійне місце проживання?**

- 1) Однозначно так
- 2) Скоріше так
- 3) Скоріше ні
- 4) Точно ні
- 5) Важко відповісти

**6. Чому б Ви хотіли поїхати за кордон на постійне місце проживання?**

- 1) Не хочу за кордон
- 2) Щоб отримати кращі умови життя
- 3) Через відсутність достойної роботи в Україні
- 4) Через сімейні обставини
- 5) Щоб отримати кращу освіту
- 5) Інше \_\_\_\_\_

**7. Вкажіть у пункті «Інше» до 3-х варіантів країн, які б Ви обрали для постійного проживання:**

- 1) Не хочу за кордон
- 2) Інше \_\_\_\_\_

**8. Чи хотіли б Ви поїхати за кордон з метою тимчасового працевлаштування?**

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Важко відповісти

**9. Чи працювали Ви раніше за кордоном?**

- 1) Так
- 2) Ні

**10. В якій країні Ви раніше працювали?**

- 1) Не працював(ла) за кордоном
- 2) Одній із країн Євросоюзу
- 3) США
- 4) Канади
- 5) Росії
- 6) Інше \_\_\_\_\_

**11. Що стало причиною Вашого виїзду за кордон?**

- 1) Не від'їжджав(ла) за кордон
- 2) Відсутність роботи в Україні
- 3) Незадоволення рівнем заробітної плати
- 4) Надія на кращі умови життя
- 5) Небажання залишатися в Україні
- 6) Можливість отримати кращу освіту
- 7) Інше \_\_\_\_\_

**12. Чи плануєте повертатися за кордон?**

- 1) Пропустити питання
- 2) Однозначно так
- 3) Так, але на іншу роботу
- 4) Так, але в іншу країну
- 5) Скоріше ні
- 6) Однозначно ні

**13. Чи хотіли б Ви або щоб Ваші діти навчалися за кордоном?**

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Важко відповісти

**14. Вкажіть у пункті «Інше» до 3-х варіантів країн, які б Ви обрали для особистого навчання або навчання Ваших дітей:**

- 1) Пропустити питання
- 2) Інше \_\_\_\_\_

**15. Чи хотіли б ви щоб ваші діти переїхали за кордон на постійне місце проживання?**

- 1) Однозначно так
- 2) Скоріше так
- 3) Скоріше ні
- 4) Точно ні
- 5) Важко відповісти



## Зразок матриці результатів опитування населення Херсонської області (Херсонська міськрада)

АТО	Загальна кількість респондентів		Стать		Вік (років)			Освіта					Всього	Мобільність населення		Бали		
			Жін.	Чол.	Всього	18-35	36-50	51 і вище	Всього	Початкова, неповна	Повна середня	Середня спеціальна (технікум, училище)					Перша ступінь вищої освіти	Повна вища освіта (спеціаліст, магістр)
Херсон (міськрада)	60	1	3	4	3	1	0	4	0	0	0	4	0	4	Однозначно так	Чи хотіли б Ви поїхати за кордон на постійне проживання?	39,6	
		8	7	15	14	1	0	15	0	0	2	9	4	15	Скоріше так			
		15	11	26	20	3	3	26	0	0	4	11	11	26	Скоріше ні			
		2	9	11	2	5	4	11	0	0	7	1	3	11	Точно ні			
		3	1	4	2	2	0	4	0	0	0	1	3	4	Важко відповісти			
		18	20	38	23	8	7	38	0	0	11	13	14	38	Не хочу проживати за кордоном	Чому б Ви хотіли поїхати за кордон на постійне проживання?		
		9	6	15	11	4	0	15	0	0	0	9	6	15	Щоб отримати кращі умови життя			
		2	2	4	4	0	0	4	0	0	1	3	0	4	Через відсутність достойної роботи в Україні			
		1	1	2	2	0	0	2	0	0	1	1	0	2	Через сімейні обставини			
		0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1	Щоб отримати кращу освіту			
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Інше				

	13	4	17	16	1	0	17	0	0	0	12	5	17	Так	Чи хотіли б Ви поїхати за кордон з метою тимчасового працевлаштування?	36,7
	12	21	33	19	7	7	33	0	0	11	10	12	33	Ні		
	6	4	10	6	4	0	10	0	0	0	5	5	10	Важко відповісти		
	5	9	14	9	3	2	14	0	0	5	8	1	14	Так	Чи працювали Ви раніше за кордоном?	23,3
	23	23	46	32	9	5	46	0	0	8	20	18	46	Ні		
	27	24	51	36	1	5	51	0	0	9	21	21	51	Не працював(ла) за кордоном	В якій країні Ви раніше працювали?	
	3	5	8	5	2	1	8	0	0	3	4	1	8	Одній із країн Євросоюзу		
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	США		
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Канаді		
	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	Росії		
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Інше		
	27	24	51	36	1	5	51	0	0	9	22	20	51	Не виїжджав(ла) за кордон	Що стало причиною Вашого виїзду за кордон?	
	1	1	2	0	0	2	2	0	0	2	0	0	2	Відсутність роботи в Україні		
	2	5	7	5	2	0	7	0	0	2	4	1	7	Незадоволення рівнем заробітної плати		
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Надія на кращі умови життя		
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Небажання залишатися в Україні		

		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Можливість отримати кращу освіту		
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Інше		
		27	25	52	37	1	5	52	0	0	9	23	20	52	Пропустити питання	Чи плануєте повертатися за кордон?	46,9
		2	1	3	2	1	0	3	0	0	0	2	1	3	Однозначно так		
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Так, але на іншу роботу		
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Так, але в іншу країну			
		0	3	3	2	1	0	3	0	0	2	1	0	3	Скоріше ні		
		1	1	2	0	0	2	2	0	0	2	0	0	2	Однозначно ні		
		18	15	33	26	4	3	33	0	0	5	15	13	33	Так		
		5	10	15	6	5	4	15	0	0	6	4	5	15	Ні		
		6	6	12	9	3	0	12	0	0	2	7	3	12	Важко відповісти	Чи хотіли б Ви або щоб Ваші діти навчалися за кордоном?	65
		1	5	6	6	0	0	6	0	0	0	4	2	6	Однозначно так		
		14	10	24	17	5	2	24	0	0	6	11	7	24	Скоріше так	Чи хотіли б Ви, щоб Ваші діти переїхали за кордон на постійне проживання?	53,3
		9	9	18	13	3	2	18	0	0	3	10	5	18	Скоріше ні		
		1	4	5	1	2	2	5	0	0	3	1	1	5	Точно ні		
		4	3	7	4	2	1	7	0	0	1	0	6	7	Важко відповісти		